

Інструкційна картка
до самостійного заняття №16

2 год.

Змістовий модуль 2.

Тема заняття 2.10. Неблагополучна сім'я. Типи неблагополучних родин.

Навчальна: розглянути та засвоїти матеріал по темі. Охарактеризувати типи та категорії неблагополучних родин. З'ясувати в чому полягають особливості виховання дітей у неповних сім'ях. Показати що неповна сім'я не може забезпечити повноцінні умови соціалізації дитини. Підготувати студентів до самостійного життя та до сімейного життя.

Розвиваюча: заохочувати студентів до вивчення дисципліни «Сімейно-побутова культура та домашня економіка». Розвивати інтерес до виховання дітей в сім'ї. З'ясувати важливість виховання у неповній сім'ї. Навіщо люди одружуються (виходять заміж) і створюють сім'ю? Розвивати навички самостійної роботи з навчальним матеріалом.

Виховна: Виховання порядності, доброти, чуйності, вміння брати на себе весь тягар життєвих труднощів в родині. Виховання відповідальності за збереження сім'ї.

Тип заняття: Засвоєння нових знань.

Методи навчання: робота з підручником, самостійна робота з теоретичним матеріалом лекції. Робота в мережі Інтернет.

Література:

Т.Б.Гриценко, Т.Д.Іщенко, Т.Ф.Мельничук «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник.-К.:Вища освіта, 2004.-480с.

С.А.Вишневецький «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник. К.: Аграрна освіта, 2001.-362с.

Ресурси мережі Інтернет.

План.

1. Неблагополучна сім'я.
2. Охарактеризувати типи неблагополучних родин.
3. Яка ж функція сім'ї в суспільстві?
4. Навіщо взагалі потрібна сім'я? Навіщо люди одружуються (виходять заміж) і створюють сім'ю?
5. Охарактеризувати категорії неблагополучних сімей.
5. Показники за якими сім'ю можна визнати в соціально небезпечному положенні?
6. Особливості виховання дітей у неповних родинах.

Методичні вказівки до вивчення теми. Вивчаючи матеріал теми з'ясуйте, в чому полягає поняття неблагополучна сім'я. Добре ознайомитись з матеріалом, щоб могли охарактеризувати типи неблагополучних родин.

Дайте відповідь, з якими сімейними труднощами має справу ваша сім'я? Яка ж функція сім'ї в суспільстві? З'ясуйте навіщо взагалі потрібна сім'я? Навіщо люди одружуються (виходять заміж) і створюють сім'ю? Назвіть і охарактеризуйте категорії неблагополучних сімей. Які сім'ї належать до неблагополучних сімей? Яка сім'я вважається в соціально небезпечному положенні?

Необхідно досить уважно ознайомитись з теоретичним матеріалом щоб вміти відповідати на поставлені запитання та працювати з законами України про сім'ю, щоб бути готовим до розв'язання сімейних проблем.

Після вивчення теми студенти повинні **вміти**:

- 1.Визначати умови сімейного благополуччя та забезпечувати їх у подружньому житті.
- 2.Називати характерні особливості, притаманні неблагополучним сім'ям.
- 3.Характеризувати типи неблагополучних сімей.
- 4.Визначати способи та шляхи вирішення конфліктних ситуацій, що виникають у сім'ї.
- 6.За якими показниками сім'ю можна визнати в соціально небезпечному положенні?

7 Дати характеристику вихованню дітей у неповній сім'ї.

Прочитайте. с.334 - 345 навчального посібника С.А.Вишневецький «Сімейно-побутова культура та домашня економіка».

Т.Б.Гриценко, Т.Д.Іщенко, Т.Ф.Мельничук «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник. -К.:Вища освіта, 2004.-480с. с.84–104.

Теоретичний матеріал.

Сім'я, або Родина — соціальна група, яка складається з людей, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

Згідно зі статистикою Держкомстату, в Україні стан на 2012 рік було зареєстровано **277 тисяч шлюбів**. Порівняно з попередніми роками, ці показники значно нижче, багато в чому це пов'язано з тим, що більшість пар, налагоджують час весілля на більш відповідний час, коли їх матеріальний стан буде більш стабільним. А от щодо розлучень, то тенденції зростання становлять близько 61% від загальної кількості шлюбів. Залишимо поки що, всі ті несприятливі фактори і сконцентруємося на тому, що **15%** усіх розлучень відбувається через втручання тещ, свекрух та інших близьких родичів, тому потрібно серйозно задуматися над цим!

Велика частина українців, на даний момент перебуває в офіційному шлюбі — це **67%**, або раніше перебували в офіційному шлюбі, як повідомляє компанія Research & Branding Group, яка займається проведенням досліджень.

При цьому хочеться навести дані однією зі статистик, що розлучених серед жінок в 2 рази більше, порівняно з чоловіками — це **14%** і **7%** відповідно. Однак тут є значна відмінність в тому, що майже в два рази частіше зустрічаються чоловіки, які ще взагалі не були в шлюбі — а це **20%**, в той момент, коли жінок лише **12%**. Зрештою, **79%** українців зважилися вступити в шлюб, керувалися при цьому тільки особистими почуттями, а от решта **15%** виходили вже за розрахунком. *Станом на 2013 рік, Україна є абсолютним лідером в Європі за кількістю розлучень — хоч десь ми перші!*

БАТЬКІВСЬКА СІМ'Я

Адже перший сімейний досвід ми отримуємо саме в такій сім'ї. І надалі, створюючи власну сім'ю, ми вільно або мимоволі, спираємося на ті моделі сімейної поведінки, якими керувалися наші батьки. Адже сім'я ваших батьків, могла бути як благополучною, так і неблагополучною. Тому потрібно розібратися в цьому питанні, яка ж сім'я є неблагополучною? Адже як говориться, правильний діагноз — це вже половина лікування. Сім'ю не дарма зараз називається осередком суспільства. Найчастіше, під неблагополучні сім'ї потрапляють ті, у яких проблеми виходять за межі домашнього вогнища. За звичкою, ми називаємо ту сім'ю неблагополучною — яка заважає іншим членам навколишнього соціуму. Приміром, якщо дитина заважає іншим вчитися або хуліган, тоді всі навколо починають говорити, що він з неблагополучної сім'ї, а сама сім'я є неблагополучною. Або в тому випадку, коли сімейні скандали, не дають спокійного життя вашим сусідам. Розглянемо перелік показників, за якими сім'ю можна визнати в *соціально небезпечному* положенні:

1) За *медико-санітарним* показником: нехтування мінімальними санітарно-гігієнічними нормами, повна антисанітарія в квартирах, будинках; відсутність у будинках опалення, електрики; неохайність і недогляд маленьких дітей, наявність у них травм і захворювань; спостережувана наркотична або алкогольна залежність від батьків;

2) За *соціально-економічними* показниками: заборгованість більше 6 місяців перед ЖКГ по комунальних платежах і квартплаті; розтрата допомоги на дитину, які йдуть не за призначенням, а йдуть на придбання алкоголю або наркотиків; тривале безробіття батьків, а також не бажання працювати; досить тривале знаходження сім'ї, статус «незаможної сім'ї».

3) За *психолого-педагогічними* показниками: до таких сімей належать батьки, які байдуже ставляться до виховання дитини, не відчуваючи при цьому жодної турботи до неї; батьки не відвідують навчальний заклад, в якому навчається їхня дитина, не дивлячись на запрошення батьків з боку адміністрації цього закладу; часте застосування до дитини, антипедагогічних заходів впливу.

4) За *соціально-демографічними* показниками: під цю категорію потрапляють ті батьки, які не мають визначеного місця проживання і підпадають під

статус «бомжів»; явна конфліктна ситуація в сім'ї, що виникає при розлученні батьків; сім'ї, що не контролюють свої репродуктивні принципи поведінки в суспільстві, до них особливо відносять матерів, вагітність яких часто закінчується відмовами від дітей або абортom.

5) За *кримінально-аморальними* показниками: в тому випадку, коли один з батьків або в гіршому випадку, коли обоє з батьків, перебувають на обліку в органах поліції; при залученні дитини в світ злочинної діяльності; за систематичні пропуски занять у навчальних закладах, з метою відвідування кримінальних угруповань; наявність в сім'ї судимостей у батьків. Але все ж, сім'ї у яких замість турботи, тепла і любові є пригнічення одного члена сім'ї іншим, до неблагополучних не відносяться. Коли батьки, виховуючи свою дитину, забувають любити її, поцілувати, говорити йому який він бажаний і хороший, адже це зовсім не вважається чимось незвичайним.

Приміром, за часів печерних людей, жінка не могла виростити і самостійно прогодувати свою дитину, тому для цього їй потрібен був чоловік, і без нього вона б не змогла прожити. Але зараз же, на дворі 21 століття - століття комфорту і зручностей, зовсім не так, як за часів печерної людини, і тому давайте задамо питання, навіщо ж людині жити в сім'ї?

Може шлюби як раз і розпадаються, з тієї причини, що сучасній людині не потрібна сім'я.

До неблагополучних належать:

— сім'ї, де батьки — алкоголіки, наркомани — ведуть аморальний спосіб життя. У таких сім'ях формування особистості дитини спотворюється. Вона народжується слабкою, хворобливою, страждає на нервово-психічні захворювання, росте без турботи, опіки, не має найнеобхіднішого;

— сім'ї соціального ризику — це соціальне незахищені сім'ї, які потребують підтримки соціальних служб. Ці сім'ї не можуть повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов. Як правило, це малозабезпечені, багатодітні сім'ї, сім'ї, які мають дітей-інвалідів, батьків-інвалідів, а також сім'ї з неповнолітніми матерями;

— сім'ї конфліктні, де постійно відбуваються конфлікти між батьками, батьками і дітьми. В умовах конфліктної сім'ї дитина набуває негативного досвіду спілкування, відчуває вороже ставлення батьків один до одного. Вона зневірюється в можливості існування дружніх і довірливих стосунків між людьми. В конфліктній сім'ї дитина не засвоює загальнолюдських норм та цінностей, у неї формуються суперечливі почуття до своїх батьків, а інколи навіть і вороже ставлення до них. У конфліктній сім'ї через чвари між батьками дитина зазнає сильних психологічних травм. Якщо конфлікти в сім'ї відбуваються постійно, то вони здатні розхитати нормальну психіку дитини;

— сім'ї асоціальні, члени яких конфліктують з морально-правовими вимогами суспільства, схильні до правопорушень;

— сім'ї неповні, коли дитину виховує один з батьків, переважно мати. Виникають вони здебільшого внаслідок розлучення подружжя, смерті одного з батьків, позбавлення батьківських прав тощо. У таких сім'ях спілкування з

дітьми збіднене, часто вони відчувають труднощі побутового характеру, психологічний дискомфорт, тому нерідко їм не вистачає врівноваженості, доброзичливості, натомість діти виявляють надмірну роздратованість, байдужість;

— сім'ї, зовні благополучні — систематично припускаються серйозних прорахунків у сімейному вихованні через низьку педагогічну культуру та неосвіченість (сім'ї, де стосунки з дітьми є формальними; відсутня єдність у вимогах до дитини, наявні бездоглядність, надмірна батьківська любов або суворість у вихованні, застосовуються фізичні покарання тощо). Захистити дітей від сімейного неблагополуччя може система регулювання сімейного виховання. Організацію допомоги батькам, якщо вони мають бажання нею скористатися, здійснюють учитель і навчальний заклад на основі формування стосунків співпраці, взаємодопомоги, взаєморозуміння. Сім'я – перше місце, де діти набувають досвід, навички та вміння. Тому батькам необхідно звертати увагу в першу чергу на себе і на свою поведінку, а не на дитину, яка поки що лише спостерігає за дорослими і вчиться поганого або хорошого у самих близьких і рідних йому людей. Тільки дивлячись на маму чи тата, діти можуть побачити позитивні і негативні вчинки.

Види неблагополучних сімей

Сім'ї, в яких порушений взаємозв'язок і адекватна поведінка, поділяються на певні види.

Категорії неблагополучних сімей:

Конфліктні. Тут батьки з дітьми постійно лаються, не вміють вести себе в суспільстві, не знаходять компроміси. Діти виховуються тільки за допомогою лайки і рукоприкладства.

Аморальні. У цих сім'ях знаходяться алкоголіки чи наркомани. Вони не знають, що таке моральні та сімейні цінності. Часто ображають і принижують дітей. Батьки не займаються вихованням і не забезпечують необхідні умови для нормального розвитку.

Проблемні. У таких родинах дорослі не вміють виховувати дитину. Вони втратили авторитет або занадто сильно опікують своїх дітей. Все це позначається на подальшій невлаштованості дитини в житті.

Кризові. Тут спостерігається неблагополуччя із-за кількох факторів: розлучення, смерть, діти-підлітки, проблеми з фінансами або з роботою. Переживши кризу, сім'я відновлюється і продовжує жити нормальним життям.

Антисоціальні. Це такі випадки, коли батьки, користуючись своєю силою, знущаються над дітьми. Вони забувають про моральні та етичні цінності, не вміють вести себе в громадських місцях. Такі батьки часто змушують своїх дітей жебракувати або красти, так як не бажають йти на роботу. Для них немає жодних життєвих правил.

Кожна з цих категорій свідомо формує у дітей різні види відхилень. Підсумок плачевний: дитина не вміє поводитися з оточуючими, він не знає, що таке любов, розмова по душах з рідними і близькими людьми. Це і є неблагополучна сім'я, якій необхідно увагу. Найчастіше в таких сім'ях

спостерігається повна антисанітарія, матеріальне становище залишає бажати кращого, діти голодують, страждають не тільки фізично, але й психологічно. Характеристика неблагополучної сім'ї невтішна, тому необхідно звернути на неї увагу і, якщо не пізно, допомогти вибратися з цієї ситуації.

Проблеми в неблагополучних сім'ях. Що ж робити, якщо дитині в надрах сім'ї небезпечно жити? Звичайно ж, його відправляють на певний час в стаціонарне відділення спеціальної установи. Він там перебуває до тих пір, поки з батьками працюють соціальні працівники, які намагаються допомогти. Є ряд проблем як у дітей, так і у батьків. Дуже часто можна спостерігати безпритульних дітей. Адже дитині легше проводити час на вулиці. Там їх не б'ють і не кривдять, що для дітей дуже важливо в будь-якому віці. Однак є основна проблема, перед якою безсилий будь-який соціальний працівник. У багатьох сім'ях їх неблагополуччя – це нормальне явище, яке стало хронічним. Мама, тато чи інші родичі не хочуть нічого міняти. Їх все влаштовує. Тому ні одній людині не вдасться допомогти такій сім'ї, так як її члени не бажають цього. Щоб щось вийшло, треба сильно захотіти. Проблеми неблагополучних сімей необхідно вирішувати відразу ж після їх виявлення, а не чекати, коли дорослі та діти самі візьмуться за розум. Найгостріша проблема з'являється тоді, коли дитина виростає в такій сім'ї, вона не знає іншого життя, тому на прикладі своїх батьків продовжує вести себе точно так само, як і вони. Це найстрашніше. Саме тому неблагополучні сім'ї прогресують. Їх стає з кожним днем все більше.

Висновок. Після перерахованого вище можна зробити висновок: якщо вчасно виявити соціально-неблагополучні сім'ї, тоді можна уникнути в майбутньому серйозних проблем як з дорослими, так і з дітьми. Спочатку визначається стан батьків і їхньої дитини. Фахівці встановлюють особливості поведінки, навчання, соціалізації і багато іншого. У разі необхідності пропонується сім'ям допомогу. Якщо від неї відмовляються, тоді доводиться застосовувати до батьків, а також до їх дітей примусові заходи. Це може бути лікування, навчання і т. д. Фахівці на першому етапі звертають увагу на побутові умови: де граються діти виконують домашнє завдання, чи є в них власний куток для відпочинку і розваг. На другому етапі дивляться на життєзабезпечення і здоров'я: оформлені пільги або субсидії, яке самопочуття у кожного члена сім'ї. Третій етап – виховний. Тут загострюється увага на емоції чи переживання як сім'ї в цілому, так і кожного її члена окремо. Якщо у дітей виявлені фізичні або психологічні травми, їх легше викоренити на початковій стадії розвитку.

Питання для самоконтролю та обговорення.

1. Чи згодні ви з думкою Л.М. Толстого про те, що всі щасливі сім'ї схожі одна на одну, а кожна нещаслива сім'я нещаслива по-своєму.
2. Наведіть з художніх творів, кінофільмів приклади конфліктних, кризових і проблемних сімей. Поясніть свій вибір.
3. Дайте відповідь, з якими сімейними труднощами має справу ваша сім'я?

4. Яка ж функція сім'ї в суспільстві? Навіщо взагалі сім'я?
5. Навіщо люди одружуються (виходять заміж) і створюють сім'ю?
6. Назвіть і охарактеризуйте категорії неблагополучних сімей.
7. Які сім'ї належать до неблагополучних сімей?
8. За якими показниками сім'ю можна визнати в соціально небезпечному положенні?